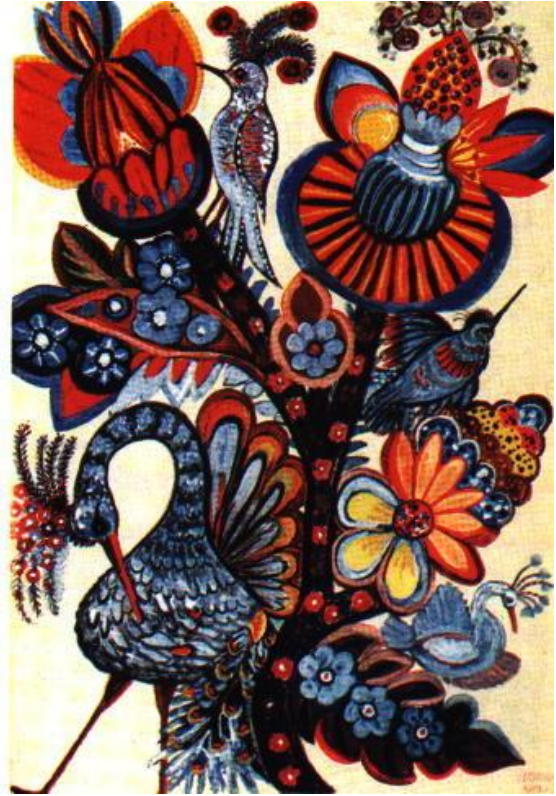

Міський відділ культури
Центральна бібліотека ім. М. Горького
Інформаційно-бібліографічний відділ
Сектор краєзнавства

Народне мистецтво та народні промисли Донеччини

(Краєзнавчий нарис)

Краматорськ, 2006

Укладач: **В.І. Крихтенко**
Л.І. Гетман

Редактор: **Л.М. Мельник**

Відповідальний за випуск: **Н.В. Труш**

Комп'ютерний набір: **Л.І. Гетман**
В.І. Крихтенко

Споконвіку народне декоративне мистецтво розвивалося у двох напрямках: як домашні ремесла для потреб своєї родини і як організовані промисли, що створювали товари для продажу. Дуже часто вироби народного мистецтва виготовлялися спеціально на замовлення споживача. Організовані художні промисли виникали на основі домашніх ремесел.

*Г.С. Лозко
(відомий етнограф України)*

Шановні читачі!

Краєзнавчий нарис „Народне мистецтво та народні промисли Донбасу” познайомить вас з видами народної творчості та народними промислами Донбасу.

Він складається з таких розділів:

I. Указ Президента Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні.

II. Народне мистецтво.

III. Народні промисли.

IV. Бібліографія.

Нарис розрахований на викладачів середньої школи, бібліотекарів, робітників музею, учнів та студентів.

І. У К А З П Р Е З И Д Е Н Т А У К Р А І Н И
Про заходи щодо відродження
традиційного народного мистецтва та
народних художніх промислів в Україні

З метою відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів, підвищення ефективності державного управління у сфері збереження традиційних осередків народних художніх промислів, створення сприятливих умов для творчості народних майстрів та на підтримку ініціативи Національної ради з питань культури і духовності **п о с т а н о в л я ю :**

1. Кабінету Міністрів України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям здійснити заходи щодо відродження національних мистецьких осередків та центрів народних художніх промислів, зокрема у містах Богуславі, Косові, селищах Опішні, Петриківці, Решетилівці, селах Глинянах, Діхтярях, Клембівці, Яворові, інших населених пунктах, забезпечивши розвиток традиційного народного мистецтва, створення навчально-показових майстерень, місцевих музеїв, дитячих колегіумів, шкіл народної майстерності, творчих майстерень народних майстрів, сприяння розміщенню у будівлях державної і комунальної власності крамниць з продажу українських сувенірів, виробів народних художніх промислів, народного мистецтва тощо.

2. Заснувати щорічні гранти Президента України молодим майстрам народного мистецтва для створення і реалізації ними творчих проектів.

У зв'язку з цим частину першу статті 2 Указу Президента України від 20 жовтня 1998 року N 1152 (1152/98) "Про державну підтримку культури і мистецтва в Україні" (зі змінами, внесеними Указом від 19 серпня 2002 року N 721 (721/2002) після слів "а також молодим письменникам" доповнити словами "і майстрам народного мистецтва".

3. Установити, що надання щорічних грантів молодим майстрам народного мистецтва провадиться відповідно до Положення про порядок надання грантів Президента України молодим діячам у галузі театрального, музичного, образотворчого мистецтва та кінематографії для створення і реалізації творчих проектів, затвердженого Указом Президента України від 6 лютого 1999 року N 127 (127/99) (зі змінами, внесеними Указами від 15 березня 2002 року N 242 (242/2002) та від 5 жовтня 2004 року N 1171 (1171/2004).

4. Кабінету Міністрів України:

а) разом із Київською міською державною адміністрацією вирішити в установленому порядку питання щодо створення у м. Києві Всеукраїнського науково-інформаційного центру з питань розвитку традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів;

б) за участю Івано-Франківської обласної державної адміністрації опрацювати питання щодо створення в області туристично-мистецького комплексу "Маєток Святого Миколая", у складі якого передбачити створення

Будинку творчості народних майстрів Національної спілки майстрів народного мистецтва України;

в) забезпечити розроблення і впровадження в установленому порядку ефективної моделі фінансового та матеріально-технічного забезпечення, стимулювання розвитку народних художніх промислів, а також вжити заходів щодо відновлення традиційних ринків збуту виробів цієї галузі;

г) заснувати з 2007 року видання книжкової серії "Скарби українського народного мистецтва";

д) під час розроблення проектів законів про Державний бюджет України на 2007 рік та наступні роки передбачати в необхідному обсязі видатки на реалізацію заходів, передбачених цим Указом.

5. Міністерству освіти і науки України, Міністерству культури і туризму України забезпечити реалізацію комплексу заходів щодо вдосконалення підготовки фахівців з народних художніх промислів, у тому числі розвитку мережі професійно-технічних і вищих навчальних закладів, в яких вона здійснюється.

Президент України

В.ЮЩЕНКО
м. Київ, 6 червня 2006 року
N 481/2006

II. Народне мистецтво

За цими словами стоїть велике і важливе явище: народна поезія і театр, музика і танець, архітектура і образотворче мистецтво. Народне мистецтво – фундамент, на якому виросла світова художня культура.

У цьому нарисі ми говоритимемо тільки про народне декоративно-прикладне мистецтво. Воно зародилося в глибокій старовині і, подібно іншим видам художньої творчості, спочатку зовсім не усвідомлювалося як мистецтво. Просто люди робили необхідні їм в побуті речі, створюючи, як ми зараз говоримо, предметне середовище: традиційне оформлення житла, костюм, побутове начиння, знаряддя праці і бойову зброю. Весь трудовий народ творив цей предметний світ, відображаючи в ньому свій суспільний і побутовий устрій, своєрідне сприйняття світу, уявлення про щастя і красу, неповторний національний характер.

Колективність творчості – найхарактерніша риса народного мистецтва. Майже все в роботі майстра було продиктовано багатовіковою традицією: вибір матеріалу і прийоми його обробки, характер і зміст декоративного убрання.

Про колективність народного мистецтва добре писав великий його знавець мистецтвознавець В.С. Воронов: «Все формальное богатство его создавалось путем постоянных повторений: медленное накопление перефразировок, дополнений, поправок, изменений... и вариаций... приводило к созданию крепких, выношенных форм... Удачное и оригинальное, привнесено в искусство индивидуальной ловкостью и острой зоркостью, прививалось, развивалось и приводилось в законченную форму; случайное, бесталанное и надуманное не выдерживало дальнейшей коллективной проверки, отпадало и исчезало».

Народне мистецтво Донбасу невід’ємне від давньої і сучасної культури України. Орнамент, який утворює на Сході України дивне поєднання рослинних і геометричних образів, ще й досі можна побачити зображеним на воротах, віконницях житла. Це є переконливим свідченням спадкоємності у сфері творення духовних багатств десятками поколінь людей на цих землях.

На жаль, народне мистецтво вже давно переживає важку кризу, зумовлену обставинами його існування. Багато видів народної творчості або зникло зовсім, або ледь животіє. Так, популярний на Донбасі розпис або малюнок на склі більше не виробляється. А ще недавно можна було бачити у багатьох житлах міст і сіл малюнки з зображенням квітів, красунь, кішечок та милих серцю українця “ставка і млинка” біля хати. Вершиною такого мистецтва є творчість народної майстрині з села Володимирівка Волноваського району М. Р. Сіриченко, яка в повоєнний час створила кілька десятків малюнків на склі.

Що заважає відродженню народного мистецтва?

Серед причин занепаду народної творчості можна назвати низький культурний рівень населення і нашу неувагу до витворів народного духу та умільців. Але щоб їх шанувати, треба цікавитися ними, знати і розуміти їх. В

цьому допоможуть виставки творів народних митців, що останнім часом проводяться у багатьох містах і центрах Донбасу. Наприклад, неодноразово Ярослава Михайлівна Магарук – народна майстриня, член Спілки художників України - виставляла свої чудові вишиванки в актовому залі школи. Діти, вчителі, батьки мали змогу потішити зір вишуканими її вишиванками. Кожен рушник, серветка чи наволочка – це авторська робота. Невипадково її рушники в колекції народних витворів Донбасу будуть представлені на Всеукраїнській виставці кращих творів народного мистецтва.

На превеликий жаль, у наш час втрачено багато старовинних орнаментів, які віками передавалися з роду в рід як магичні захисні обереги. То ж чи маємо ми право забувати заповіт наших далеких і близьких предків, переданий нам у такій своєрідній мистецькій формі? Збережімо ті надбання української культури, які ще можна зберегти!

А тепер розглянемо більш конкретніше народні промисли і художні ремесла, які розвивалися в нашому краї.

Витинанки

Витинанкове мистецтво - явище молоде. Йому в наших краях лише понад 100 років, коли, скажімо, гончарству вже багато тисяч літ.

Прабатьківщиною витинанок вважають Китай. Саме там було винайдено папір. І вже із 7 ст. н.е. з нього починають виготовляти святкові прикраси на вікна. Коли ж у XVIII ст. розвинулося виробництво паперу в Західній Європі, то дворянство почало витинати реалістичні постаті (силуети). Особливо цим уславився француз Силует. Через століття з'явився папір і в українських селах. Це і стало поштовхом для розвитку народних витинанок вже в знайомому нам вигляді. Доти виготовляли аплікації на одяг не одну сотню років. І тому наші витинанки зросли на власному ґрунті. Цим мистецтвом захоплювались поляки, білоруси, росіяни,

євреї, китайці та інші.

На початку XX сторіччя передова українська інтелігенція звернула увагу на новий вид мистецтва, почала збирати твори і пропагувати. Тоді ж і виник термін „витинанки”, хоч це слово досі поширено не скрізь. Та новорічні сніжинки виготовляв майже кожен. Тож вважатиме витинанки найпоширенішим видом творчості.

Витинанкове мистецтво розвивалося нерівномірно як у часі, так і в просторі. Були злети й занепади. В деяких селах їх майже не бачили. В інших вони набували великої популярності.

Витинанки - це декоративні ажурні зображення та орнаменти, вирізані з білого та кольорового паперу. Здавна витинанки використовувалися як прикраси для оздоблювання житла. „Квіточки”, „зірочки”, „сонечка” наклеювалися на рами вікон, на сволок, полиці, на стіни, на печі. Узори геометричний, рослинний і тваринний передають споконвічні українські оберегові символи, які сягають історією свого виникнення в сиву давнину. І ще про спосіб виготовлення витинанок: їм характерне ритмічне і симетричне повторення образів орнаменту. Для цього папір складається удвоє, вчетверо або навіть увосьмеро. Майстер, зробивши кілька витинань по краях складки, одержує орнаментальну композицію. Однак існують складні витинанки, які утворюються з'єднанням вирізаних окремо елементів або розташуванням їх поряд на площині (на папері або стіні).

Мистецтво витинанок зберігалось і відроджувалось. І про це свідчить творчість майстрині витинанок з Донецька Клавдії Миколаївни Крохмаленко.

Що ж спонукало Клавдію Миколаївну вдатись до цього народного жанру? Можливо те, що вона народилася в споконвічно українському селі Ганнівці Мар'їнського району на Донеччині, де ще й сьогодні можна почути старовинну українську пісню, а в хатах знайти народний малюнок на папері або й на склі. Закінчила Київське художнє училище прикладного мистецтва за спеціальністю «розпис керамічних виробів». Тривалий час працювала на Донецькій фабриці художньої галантереї художником. Тут впроваджувала український орнамент у вироби домашнього вжитку (кухонні штори, український мисник), була автором ескізів до українських мальованих рушників. Прагнула продовжувати народні традиції в образотворчому мистецтві. Захоплювалась розписом, спочатку навчаючись на творах петриківських майстрів, а згодом, опанувавши це мистецтво, знайшла і свої

сюжети. Тож витинання — не випадкове заняття майстрині, воно стало своєрідним продовженням мистецьких уподобань та народних традицій.

Та є ще одна, мабуть, головна причина, що пояснює захоплення витинанками. Кілька років тому Клавдія Миколаївна почала втрачати зір, важко стала розрізняти кольори. А припинити свою творчу працю не могла. Тому й вирішила зайнятись витинанням на однотонному папері.

Ця фізична причина диктує майстрині і спосіб виготовлення витинанок. Якщо інші майстри відразу вирізають візерунки, то Клавдія Миколаївна спочатку малює на міліметровому папері ескіз, потім переносить його за допомогою копівки на папір і тільки після цього витинає. Як бачимо, це надзвичайно трудомісткий процес, і він вимагає ретельної праці й багато часу.

Та, крім технічних особливостей, її витинанки мають свої риси чисто творчого характеру; її узори тяжіють до вільного малюнка, до розпису, до давніх народних традицій. Наприклад, вазон символізує дерево життя. Дерево і пара птахів на ньому з давніх-давен символізують у народній творчості злагоджене подружнє життя, добробут і щастя. Цей мотив присутній і в творах К. М. Крохмаленко.

Характерною ознакою творчого почерку майстрині є її глибоке проникнення у традиційний український орнамент, використання його елементів: образи квітів поєднують у собі геометричний і рослинний малюнки, тяжіють до певної умовності, стилізації. Це, власне, і є ознакою нашого українського орнаментального мистецтва. В багатьох творах Клавдії Крохмаленко можна помітити такі елементи традиційного українського орнаменту, як «баранячі роги», «виноград», «хрести», «вазон». Вони теж свідчать про глибокий зв'язок творчості донецької майстрині з давніми народними традиціями.

Витинанки К. М. Крохмаленко несуть у собі поетичний світ української народної пісні, в якій немає місця вульгарному погляду на життя. Як і народна пісня, витинанки передають багатство і щедрість народної душі.

В роботах Клавдії Миколаївни є і сюжетні композиції, Це портрет Т. Г. Шевченка, образ Катерини з однойменної поеми великого Кобзаря та інші твори. Нещодавно К. Крохмаленко Спільною художників України присвоєне почесне звання «Народний майстер». Це висока оцінка майстерності художниці. У майбутньому Клавдія Миколаївна має намір продовжити роботу над витинанками, але заповітна мрія її — повернутись до улюбленого розпису, Вона прагне відродити втрачений на Донеччині такий жанр народної творчості, як писанкарство.

На мистецькій карті України з'явилося нове ім'я. Воно свідчить, що народні традиції не вмирають на Донбасі, вони відроджуються разом з нашою духовністю.

Вишивка

Вишивка - один з давніх і найбільш поширених видів народно-декоративно-прикладного мистецтва. Вона виникла дуже давно і передавалась від покоління до покоління.

У всьому світі дуже високо цінується українська вишивка. За рішенням ЮНЕСКО її віднесли до пам'яток світової культури. І на Сході, і на Заході, зустрічаючись з шедеврами української вишивки, люди знайомляться з художньою творчістю нашого народу. Це додає поваги культурі України, яка почала відроджуватись. В цьому є заслуга і майстринь Краматорська.

18 травня 2003 року в нашому місті був створений клуб „Чародійка”. Він об'єднує біля 20 чоловік, які захоплюються вишивкою. Керівник клубу – Людмила Савінкова.

Людмила Тихонівна Савінкова – справжня рукодільниця, признаний майстер вишивки хрестиком в Донецькій області. За останні 10 років вона створила більше 40 вишивок. Це святкові і сюжетні рушники, серветки, наволочки. Їх відрізняє індивідуальний стиль, заснований на традиціях, які збереглися з часів Київської Русі. У майстрині свої фірмені шви, свої секрети майстерності. Особливо Людмила Тихонівна

цікавиться символікою і знаками – тому що кожний завиток, кожний стежок має своє ритуальне, оберегове значення.

В цьому клубі займаються вишивкою і інші майстрині. Неповторні, елегантні та вишукані роботи Галини Школи, Лариси Трофімової, Тетяни Овдієнко, Нінель Барковської. Ніжною гладдю вишиті роботи Галини Шерстяннікової. Сорочки та блузки Євдокії Максименко можуть прикрасити любий сучасний гардероб. Майстрині також реставрують старі рушники з фондів музею.

На Донеччині характерна вишивка гладдю, переважно білими, коричневими і синіми нитками. Орнаменти, характерні для нашого краю- це "ламана гілка».

Найбільша увага приділялася вишиванню рушників.

Як сказала директор Історичного музею Наталя Волошина в Україні вишивали завжди. Готуючись до весілля дівчина повинна була вишити не менше 40 рушників на всі випадки життя. А кожний з них вимагав майже місяць кропіткої роботи.

З покоління в покоління переходили старовинні секрети майстринь. Мало того, що їх вироби були практичними і нарядними, вони ще несли в собі глибокий символічний зміст. Кожний стежок ніс в собі тільки йому призначене смислове навантаження.

Рушники вишивались так званим тамбурним швом червоними і синіми нитками.

Весільний рушник обов'язково починали з красної нитки – колір радості і краси... На ньому вишивали чи квіти, чи птахів. Причому не будь-які, частіше це були зображення павичів, півнів, ластівок. А ось голуби, які б здавалося, уособлювали згоду і миролюбність, чомусь то на

весільні рушники не допускались.

Кожний символ на рушнику має значення. Ваза з квітами – дерево життя, птахи в парі – символ любові. Часто до узору рушників входили круги, сферичні фігури, які означають сонце, землю, безкінечність життя. Рушники виконують роль оберегів, їх дарили „на щастя, на долю”.

Похоронні рушники – по-своєму особливі. І квіти в них направлені до низу, і однієї фігурки може бракувати. Зберігати в домі такі вишивки не можна – накличеш біду.

В музеї історії міста Краматорська зберігається унікальна колекція рушників. Це рукотворні шедеври майстринь минулих століть.

Унікальність колекції – у віці рушників (деяким більш ніж 150 років) та їх географії. Майже всі створені на околицях Краматорська – Шабельківка, Малотаранівка... „Не трудна моя работа – угодить тебе охота ” вишила хрестиком в 1910 році невідома тепер молодичка. Є в колекції рушник 30-х років. Біля 10 років працювала над ним дружина репресованого краматорчанина Лазаря Виситського. На полотні переважають чорні нитки – символ „журби”, але нагорі все одно павичі – образ сімейного щастя.

Мальовки

Мальовка – декоративний малюнок на тонкому папері, виконаний аніліновими фарбами – „манійками”, що прийшов на зміну настінному розпису в оформленні інтер'єру хати.

З кінця XIX ст., відколи винайдено яскраві анілінові барвники, майстрині настінного розпису починають малювати не на стінах, а на паперових аркушах-мальовках відповідного розміру та формату. Ці

паперові прикраси – квіти в овалі, вазони-букети, стрічки-фризи, прямокутні килимки – наклеювали на стіни, дотримуючись традиційних правил оздоблення хатнього інтер'єру (на комині та сволоці, над вікнами та полом). На мальовки був великий попит, оскільки їх легко було перевозити, замінювати новими. Їх

можна було придбати на будь-який смак на ярмарках.

Майстром цього виду народного мистецтва стала на Донеччині Марія Іванівна Наумчук.

Марія Іванівна — знаний майстер українського народного декоративного розпису, її орнаментальні малюнки і декоративні панно привернули до себе увагу спеціалістів ще до другої світової війни, коли вона жила в селі Вчорайшому на Житомирщині Там же було відкрито і першу виставку робіт художниці, її мальовки приваблювали безпосередністю сприйняття навколишнього світу, красою і звучністю колористики Ще тоді вони потрапляють до колекцій художніх музеїв, зокрема до Державного музею народного декоративного мистецтва у Києві.

Народилася Марія Наумчук 7 квітня 1900 року в селі Лебединці Андрушівського району на Житомирщині Навчалась у початковій школі. У 20-х роках вийшла заміж за вчителя Карпа Оксентійовича Наумчика. Як згадує її донька, мати в колгоспі майже не працювала: вона вела невеличке учительське господарство, виховувала дочку і віддавалась малюванню. Успадкувала цей талант від свого діда Івана Титовича Радомського, який все, було, змальовував природу, звірів, а також портрети своїх земляків.

Про довоєнний період творчості художниці відомо сьогодні мало. За спогадами дочки, мати у той період малювала і аквареллю, і олійними фарбами. Наприкінці 30-х років вступила до Київського художнього училища, але війна перешкодила їй навчанню.

По війні у творчості Марії Наумчук намітився новий період: вона звернулась до жанру народних мальовок і почала малювати в техніці гуаші. Пам'ятно, що за мотивами її малюнків Міністерство зв'язку випустило кілька поштових листівок із зображенням квітів. Після смерті чоловіка (1970 р) художниця переїхала в Донецьку область у Старобешівський район. В цей період її виставочна

діяльність була досить активною. Влаштовано персональну виставку в районному Палаці культури, а в 1978 р — в Донецькому обласному художньому музеї. В цей час Марія Іванівна так написала про себе:

Немолода громадянка,
Звичайна жінка селянка,
Свого часу не марнує,
Бере папір, фарби
Та свої квітки малює .

Мальовки М Наумчук з колекції Донецького художнього музею створені на Донеччині. Їх близько ста. Фантазія художниці поєднує напівреальні і напівфантастичні образи народного мистецтва і розгортає перед нашими очима складний світ живих істот: гордовита чапля, пташки-співушки, веселий бичок і полохливий пацючок, пташка-розмай. Дружна сім'я і — рослини і птахи. Відчуття краси довколишнього світу, споконвічні образи добра і зла, лірична щиросердність і спокійна мудрість природи, — усе це складає світовідчуття творчої особистості М. Наумчук. Її малярський набуток, окрім самобутньої високої майстерності, ще позначений наявністю чутливої емоційності та суб'єктивної насиченості.

Розуміння форми у Марії Наумчук також традиційне. Виразні риси персонажів художниця передає просто, без деталізації, використовуючи прийоми традиційних мальовок. Основну частину її творчості складають композиції квітів, у яких переважають простота і лаконізм форм, контрасти кольору, чіткість контуру, чистота колірної плями.

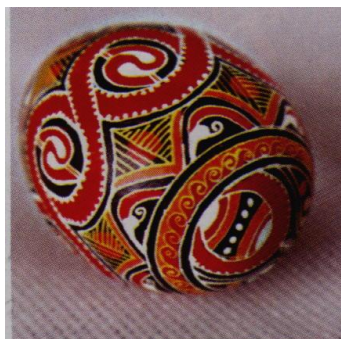
Відчутною у творах Наумчук є художня умовність, яка проявляється часто у порушенні звичних для нас пропорцій живого світу землі. Ось дівчинка гладить рукою півня, який у кілька разів більший за неї, а квіти, що їх оточують, більші за дівчинку і півня. Та це не порушує сприйняття, а навпаки, підкреслює зв'язок з глибинами усно-поетичної творчості — з казками та легендами. Зображення живих істот вражають точністю спостережень, чітким композиційним ритмом і гармонією колориту. Її композиції пронизані чіткою ритмікою організованої площини, "музикальністю" розвитку теми. Таке використання колористичних і ритмічних засобів — головний спосіб для народного майстра у передачі думок і почуттів. Тому в усіх її творах, здавалося б далеких від реального життя, М Наумчук виступає як мудра оповідачка вічної краси Природи і Життя. Основи такого світовідчуття були закладені у творах стародавнього українського мистецтва, і наша, вважайте, сучасниця Марія Наумчук передала це з великою переконливістю у своїй творчості.

Померла М І. Наумчук у 1991 році. Похована на кладовищі села Комунарівки Старобешівського району.

Писанкарство

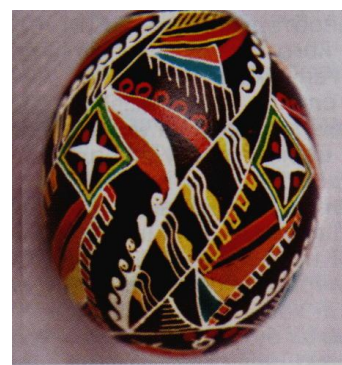
Писанки-найвеличніший символ великодніх свят: „за своєю красою, виразністю вона не поступається найкоштовнішим мініатюрам, створеним іншими народами в будь-яку епоху” (Тетяна Яблонська).

Мистецтво писанки як культурно-художній феномен, як стародавній звичай і прояв таланту народних митців здавна привертая увагу етнографів, фольклористів та мистецтвознавців. Усі регіони України відтворили в цій мініатюрі розмаїття дивосвіту, специфічний сюжетний стиль та своєрідність.

Слобожанські писанки вирізняються від писанок Поділля, Буковини, Черниговщини орнаментальними мотивами.

Орнаментальні мотиви та композиційні рішення слобожанських писанок: рожа (рожевка, мальва), зірки, хрести, вазони, квіти, безконечник, клинці, сакви, барильце, півень, грабельки, калиточка, млинки, листя дубове, вишневе, яворове, калинове, ясеневе, юрок, яблуня, сонце, спіраля, іконостас, стоклинки, дорожки, полунишниця.

Орнаментальні композиції писанок складено також зі знаків-символів — Сонця, Води, Землі. В цьому виявляється однокореневість та єдність світосприйняття українців, їх ставлення до філософських категорій — Всесвіт, Життя, Смерть.

Символом перемоги життя над смертю було дерево, його таємниця (воно вмирало й оживало) була чи не найбільшим дивом для наших предків, і вони поклонялись деревам як богам. Дуб уособлював Перуна, бога сонячної чоловічої енергії, життя, Калина — свято Коляди, Різдва світу, Вишня — свято Прабога Сварога.

Певно саме тому на писанках Слобожанщини так багато різного листя — маючи частку божества в своїй оселі (писанку з листям дуба) людина почувалася впевненіше.

Лаконічність форм, центральна композиція, обмежена кольорова палітра надають писанці монументальності. Доречно згадати ще й про символіку кольору (охра червона), що додає символу потужнішого звучання.

Східна Україна має своєрідні писанки із зображенням секторної структури сонячного вітру, живого вогню, безконечника.

Кожна писанка неповторна, особливо заслуговує на увагу та дослідження.

Зі становленням нашої державності почав зростати інтерес до цього виду народної творчості і в Краматорську.

Ось вже декілька років підряд напередодні Світлого Христового Воскресіння в Музеї історії м. Краматорська відкривається виставка пасхальних яєць-писанок. Їх розписують юні художники, які займаються на

художньому відділенні Дитячої школи мистецтв №3. Дерев'яні заготівки робили учнів ПТУ № 47, працівники НКМЗ. Багато експонатів подаровані музею вдячними відвідувачами, серед яких і люди мистецтва, і політики, і звичайні громадяни. На сьогоднішній день в Історичному музеї сувенірних яєць більше двохсот.

Різьблення з солі

В місті Соледар Донецької області існує музей виробів з солі.

За визначенням геологів, сіль «молодша» за вугілля, Тут, на Донбасі, вона утворилася понад двохсот мільйонів років тому. Пермське море під дією сонячних променів поволі випаровувалося, залишаючи товщу затверділої солі, Комори, які утворила природа, практично невичерпні. Кожного року рудоуправління «Артемсіль» видає на-гора біля 5 мільйонів тон мінералу, що становить 10 процентів світового видобутку солі. Найпотужніша з п'яти діючих навколо Соледара шахт — шахта імені Володарського, На десятки кілометрів під землею розійшлись абочні тунелі, освітлені, як вулиці, неоновими ліхтарями. По рельсах гуркочуть електровози з вервечками вагонеток, У великих, висотою з п'ятиповерховий будинок, галереях вільно проїжджають самоскиди, якими добута сіль транспортується до підйомника шахти.

На сусідній шахті є старі виробки. На стінах похмурих печер збереглися зарубки каторжних засобів праці солерубів. Ломом, кайлом відколювали вони шматками сіль і вантажили на спеціальні сани, які призвичаєний до темноти кінь тягнув до цебра.

Господар-бельгієць наказав видовбати у товщі солі церкву з абочним склепінням. У ніші над вітарем уміщувалась ікона Христа, яка мовби нагадувала: працюйте, моліться, пам'ятайте, що вас оберігає Бог.

Але над шахтарською душею володарювала ще одна сила — шахтний домовик Шубін. За старим народним віруванням, там, де Шубін пройде, трапиться обвал або залле шахту вода. А то Шубін ще пожартує з шахтарем — заманить його у покинуту виробку і почне лякати та тішитись: то півнем заспіває, то вовком завие. Говорили у старовину, що той, хто зустрінеться з Шубіним, сивим із шахти виходить. Острах навіювало на старого і малого слово «Шубін». У шахті пошепки вимовлялося його ім'я.

Один з народних майстрів вирубив із солі скульптуру Шубіна. Вона багато років стояла у головному штреку, притулившись до сірої стіни, і проводжала в забої холодним байдужим поглядом вервечки людей у робочому одязі. Так було доти, поки Шубіна не забрали у краєзнавчий музей. Проводжало шахтарського домовика усе селище. Похмуру від вологості оплилу скульптуру уперше було опромінено сонцем, і затремтіла вона мерехтливим тьмяним вогником.

Зараз у Солеварі живе і творить Григорій Родіонович Товстенко. Він створює іскристі, вишукані скульптури з солі.

У містечку Григорія Родіоновича знають вже понад тридцять років. Після війни, поранений, він важко входив у мирне життя. В його молоді роки солерубом, слюсарем піти б до шахти, та здоров'я не дозволяло. І підібрали йому справу до душі, за здібностями — призначили художником у клубі.

Багато хто пам'ятає його прекрасні декорації до вистав драмгуртка, чудово оформлені до свят у вестибюлі. Особливо до новорічних вечорів. З фанери, паперу, вати Григорій Родіонович створював казковий ліс; засніжені дерева, засипані снігом хати, снігурів на білих вітах, зірочки-сніжинки.

Григорій Родіонович говорить, що зима зачарувала його. У переливах голубих світлотіней, у крижаних узорах є щось таємниче, фантастичне. Можливо, тому так тонко, поетично сприймає він білий колір, бо це пов'язано з його захопленням — роботою над скульптурами з кристалічної солі.

На підвіконні, на столі, на поличках у маленькій літній кухні розкладені брили солі. Тут же всілякі інструменти: ножики, пилочки, напильники, голка бормашини.

Образи виникають самі собою. Пригадається казка, цікавий сувенір, зустрінеться характерне обличчя — все це потім стає маленькою скульптурою. Навіть доречно висловлене ким-небудь прислів'я може наштовхнути на цікавий образ. Часто, відштовхуючись від відомих творів мистецтва, він вкладає у виріб свою думку, доповнює його новими деталями.

...На камені, обнявши коліна босих ніг, сидить дівчинка. До неї припало голівкою козеня. Та це ж Оленка! В обличчі дівчинки, у нахилі голови відчувається смуток. Обидва такі беззахисні. Але у казках звичайно перемагає добро. І автор теж хоче підкреслити цю особливість. Він створює іншу скульптурну групу: Оленка нарешті зустрілась з братиком Іванком. Тримаючись за руки, вони йдуть весело розмовляючи, за ними вискоком — пустотливе козеня.

Фігурки людей автор відтворює в дії: вершник пришпорює коня, хлопчик біжить з собакою, шахтар рубає обушком сіль.

З легким гумором виконані фігурки домашніх тварин і звірів... На містку зустрілись два упертих цапи. Схрестились рогами. Чим це закінчилось, ми знаємо з повчальної казки... На лісовій галявині — вовк та лисиця. У «сестрички» граціозний вигин шиї, лукаво нахилена голова і нагострено одне вухо. Просто вона робить вигляд, що слухає злого і дурнуватою вовка... Лисиця з лисенятами. Цілий сімейний портрет. Дочки схожі на матір не тільки пишними хвостиками, але й виразом очей.

Сіль не приймає кольору. Тому особливої виразності автор досягає пластикою, чіткою деталізацією, їжачок несе на голках яблуко і листочок, а прикріпив їх майстер за допомогою тонкого заточеного сірника. Інколи для більшого колориту, для «озвучування» виробу Григорій Родіонович дротинкою скріплює на гілочках прозорі вишеньки. Подує вітерець — і відгукнуться вони срібними дзвонами. Часто шматки солі потрапляють з укрощеннями води. Повернеш кристал, і крапельки, мов ртуть, перебіжать із

кутка в куток своєї комірчинки. Цю особливість солі Григорій Родіонович також майстерно використовує у своїй творчій роботі.

Григорій Родіонович подумав тоді, що з Шубіним мовби відходить нагадування про давнє минуле, тепер нехай у музеї стоїть цей похмурий гірницький домовик. А з солі можна виточити прозору, променисту фігуру шахтаря! Так з'явилася його перша велика робота: молодий шахтар в робочій куртці, в касці з лампочкою.

Іскристі, вишукані скульптури Г. Р. Товстеняка розійшлись по хатах шахтарів. Він дарує їх друзям, гостям шахтарського містечка, як за доброю народною традицією підносять бажаному чоловікові хліб-сіль. На дружбу, на щастя, на пам'ять.

III. Народні промисли

Здавна майстри, які жили в одній місцевості і займалися одним видом художнього ремесла почали виготовляти ті або інші вироби не для власних потреб, а для ринку. Так виникли народні художні промисли – особлива форма народного декоративно-прикладного мистецтва.

Таким чином, народне мистецтво існує у двох формах: перша – творчість народних майстрів для себе і близьких; друга – народні художні промисли – ручне виготовлення художніх виробів окремими майстрами й організованими підприємствами для збуту.

Гончарство

Гончарство — багатовікове ремесло. Гончарська праця завжди була шанованою. А серед майстрів панувало повір'я про "божественне" походження їхнього ремесла, сама богиня Афіна створила гончарний круг і сприяла горщечникам. Про "божественність" згадуєш, коли щастить спостерігати за роботою майстра за гончарним кругом, формує він вазу на квіти або макітру, куманець або горщик на мед. Усе те для добра, для радості. Тому працює він легко, натхненно, красиво, вичерпуючи з матеріалу — вологої глиняної маси — природну силу.

З гончарними виробами пов'язана велика кількість обрядів і звичаїв, насамперед магічних. Це і розбивання горщика під час хрестин, весілля, похорон, і виставлення на тинах горщиків для оберігання від посухи тощо. Приїзд в село Гончара віщував дівчатам швидке одруження.

Технологія гончарного виробництва надзвичайно складна і тривала. Починалось все із пошуків глини, вона повинна мати особливі властивості до роботи: вона повинна вилежатись, перемерзнути, потім її подрібнювали, змішували, місили (закачували) і лише потім викладали на гончарний круг, який на Україні мав назви станка, головатого чи вольського круга. Складався він з верхньої частини (верхняк, голова), нижньої (спідняк, гончак). Спирався круг на стоян, п'ятку і кріпився дерев'яною дощечкою (коник, жаба) до лави.

Штовхаючи ногою нижню частину круга, гончар обертав верхню, на яку викладалась купка глини (кобила, баба, валка), і, час від часу зволожуючи

руки, виготовляв виріб. Сформований посуд виставлявся на дошки для висихання, потім замазувались глиною тріщини, виріб орнаментувався. Паралельно готувався склоподібний склад, яким покривали глиняний посуд – полива, глазур із перемелених свинцю, піску, фарб тощо. Глазурування виробів здійснювалося двома способами: рідкою поливою та сухою – обсипанням. Через деякий час після висихання поливи виріб обпалювався у гончарній плиті, причому таких обпалювань могло бути і два залежно від призначення виробу. Після випалювання ліквідовувались тріщини в поливі та глині.

Глиняний посуд треба було вміти вибирати і приготувати до користування. Наприклад, вважалось доброю ознакою, якщо при постукуванні горщик чи миска лунко віддзвонювали. Безпосередньо перед використанням глиняний посуд обливали житнім борошном. Після таких заходів глиняний горщик ззовні не зволожувався і молоко в ньому довго не скисало.

У народній кераміці під впливом соціально-економічних і побутових умов склались три основні її види, а саме: посуд для хатніх потреб, декоративна скульптура і технічна кераміка (кахлі, плитка облицювальна, черепиця, керамічна цегла). Кожен із згаданих видів виробництва має свою специфіку, давню традицію та багату своєрідну місцеву культуру.

Задуми майстрів, їх свідоме ставлення до творчого процесу відігравали важливу роль у проектуванні і виконанні форм виробів, та поруч з доцільністю вжиткових форм, вони не поминули мистецької вартості творів. Це особливе вміння поєднати в єдине ціле художні якості з практичною доцільністю свідчать про обдарованість нашого народу. Послугуючись простим знаряддям у формуванні та розписі кераміки гончарі досягли надзвичайно високої художньої вартості. Прагнучи якнайповніше задовольнити вимоги споживача, народні майстри всебічно і докладно враховували побутові умови українського села, його художні традиції і на них орієнтували свої вироби як асортиментом, так і їх оформленням.

Вельми яскравий вид кераміки — українські кахлі. Вони налічують приблизно 600-літню історію свого існування. У колі цих пам'яток найщедріше представлені пічні кахлі. З часом із об'єктів функціонального характеру вони перетворилися на яскраву й самобутню галузь художньої творчості наших ремісників. У цілому зародження й розвиток кахлярського мистецтва пов'язані з побутовими та культурними потребами заможних верств населення. Але вже в XVII столітті кахляні грубки стають надбанням і сільського житла. Зате справжнім феноменом згаданого мистецтва України є його істинно "народний" період — XIX століття, яке ознаменувалось всебічним розквітом творчих сил народу в багатьох видах селянського мистецтва.

Українські кахлі, що в руках тисяч відомих та безіменних гончарів і мистців-керамістів здолали барвисту дорогу по містах і селах нашого краю, стали помітною складовою у скарбниці вітчизняного мистецтва й культури упродовж XI — XX століть.

Для гончарних виробів Донбасу характерна глибока традиційність, пластична виразність, народна декоративність і простота, яка надає самобутньому мистецтву національного колориту.

Слов'янськ може вважати себе центром керамічного мистецтва у Донбасі.

В цьому невеличкому місті діє більш ніж півтисячі підприємств кераміки, на яких працює біля 20 тисяч робітників. Головна причина такої концентрації керамічного виробництва пояснюється просто – родовища глини. Слов'янське родовище дає надзвичайно якісну сировину.

До того ж у Слов'янську добрі традиції. Колись тут відкрив виробництво фарфору відомий російський фабрикант Кузнецов, продукція якого поставлялася до імператорського двору.

Знайомство зі слов'янським та донбаським гончарним мистецтвом приїжджаючі звичайно починають з походу на ринок, який розташований на привокзальній площі. Там на багатометрових стелажах, у кузовах фургонів і просто на землі лежать тисячі глиняних виробів. Горщики, кувшини, чайники, кофейники, тарілки, блюдця, чашки, укомплектовані сервізи, кружки для пива, вази усіх калібрів, попільнички, свічники – більшість товару має прикладне і побутове призначення. Часто зустрічаються образи святих – глазовані лики Ісуса Христа, Богоматері та Миколи Чудотворця, а то і цілі „тройники” – моноліти. Слов'янський посуд та інші вироби може відрізнити навіть новачок – достатньо рядом зі слов'янською чашкою поставити фарфоровий предмет іншого виробника.

На погляд і на дотик донецький посуд грубіший, але зате „тепліший”. Справа в тому, що звичайний фарфор виходить після випалу при

температурі 1350 градусів, а слов'янський „ізоляторний” – при 1200, тому його називають „м'яким фарфором”.

Гончари зі Слов'янська люблять стилізувати вази під Далекий Схід, посуд – під західноєвропейську провінцію, а сувеніри – під український фольклор.

Керамісти Слов'янська роками б'ються за надання їх діяльності статусу народного промислу.

Загалом, як кожне культурне явище, українська кераміка має своє велике минуле. В ньому відбилися кращі традиції творчих можливостей народу, його довічний потяг до красивого й корисного. Настав час не тільки зберегти ці традиції, а й надати їм нового, співзвучного сьогоденню імпульсу,

подбати, щоб народне мистецтво посіло належне місце в побуті.

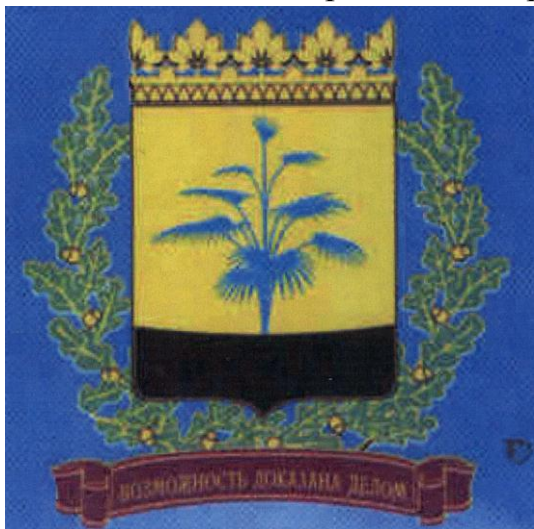
Ковальська справа

Про розвиток цього ремесла свідчать археологічні знахідки на території України, які датуються часом нашої ери. Примітивні копальні по видобутку руди знайдені на Донбасі, Поліссі, в інших місцевостях. Спосіб добування руди залишився незмінним до XVIII ст., і тому його можна детально описати. Руду добували з болотних руд, яких було багато в долинах річок, особливо на Подніпров'ї, потім її промивали у воді в кошиках з лози, після цього просушували, подрібнювали, випалювали спочатку на повітрі, потім – у сиродутному горні. Залишки таких печей знайдено у багатьох давньоруських поселеннях. Прийоми обробки металу – кування, зварювання, термічна обробка були однаковими або близько подібними на всіх українських землях. На Русі існувало понад 16 ковальських ремесел, асортимент виробів із заліза і сталі теж був надзвичайно широкий. Це зброя, знаряддя праці, ремісничі інструменти, кінська зброя, предмети домашнього вжитку і побуту, прикраси та елементи одягу.

Нині відомі різноманітні технічні прийоми обробки металів, як стародавні, традиційні, так і нові, сучасні: карбування, інкрустація, гравіювання, штампування, протравлювання та гальванопластика. Художні вироби з металу широко використовують в оформленні інтер'єрів, садиб, міських вулиць, експонують на виставках тощо. Робота з металом завжди вважалася одним з важких і мужніх видів ремесел. Своім корінням ковальство сягає п'ятитисячолітньої давнини. Розвиваючись як народний промисел в XV-XIX ст., українське ковальство зазнавало впливу всіх мистецьких стилів: ренесанс, бароко, рококо, модерн. Сільське ковальство зберігало свої традиції, ковалі виготовляли потрібні кожному господарству речі: плуги, підкови, коси, мотики, лопати, серпи, сокири та ін. Металевими прикрасами оздоблювали двері, скрині та інші меблі, а також самі будівлі (флюгери, світильники, решітки).

Ковалем з великої літери можна назвати Олексія Мерцалова. Що називається від Бога.

В 1896 році на Азовському металургійному заводі донецький „лівша” спеціально для Всеросійської промислово-художньої виставки 1896 року у

Нижньому Новгороді викував з куску звичайної рейки пальму-шедевр прикладного мистецтва. Пальмі було присуджено „Гран-прі” нижегородської виставки, а в 1900 році – перший приз Всесвітньої виставки в Парижі.

Майже через 100 років після створення, зображення відомої „пальми Мерцалова” стало центральним елементом герба Донецької області. В 1998 році її точну копію встановили на площі перед міжнародним виставочним центром „Експо-Донбас” – найбільшим бізнес-

центром міста.

Не перевелись майстри на землі Донецькій. Сергію Федоровичу Каспруку запропонували зробити копію пальми Мерцалова. Ідея повторити подвиг свого дореволюційного колеги зразу ж зацікавила майстра. Але він вирішив не просто зробити копію Пальми, а зберегти при цьому технологію свого попередника.

У стовбурі старої покинутої шахти коваль відшукав шматок рейки, зроблений ще в 1900 році і з нього – як свого часу Олексій Мерцалов – без єдиного зварювального шва або заклепки викував ще одну пальму Мерцалова, точно таку ж, як справжня. Робота зайняла близько трьох місяців. За словами самого Сергія, для виготовлення екзотичного дерева величезну заготівку довелося нагрівати в ковальській сурмі 10 тисяч разів. Але результат був вартий того – знаменита пальма нашого земляка була відтворена з ювелірною точністю.

Сьогодні багато своїх робіт кузня Сергія Федоровича робить для православної церкви. Його твори прикрашають каплицю загиблим шахтарям на вулиці Артема, один з найгарніших монастирів нашої області – Нікольський і багато інших культових споруд. Майстерна робота донецького майстра дісталася навіть до Криму: руками Сергія Каспрука виконане металеве вбрання православного монастиря в Бахчисараї.

Лаковий промисел

Пам'ятаєте Лівшу, що підкував блоху? Ось де майстерність і зліт фантазії. Всі ці якості необхідні художнику мініатюристи, особливо якщо попереду велика мета – створення промислу. Луганська школа мініатюристів відкрилася в 2002 році.

Вона була відкрита на засоби гранту від Канадського фонду співпраці.

А потім ця школа одержала грант від обласної ради за проектом «Луганська мініатюра». Художниками було зроблено більше 20 творчих робіт. Школа постійно бере участь в обласних і регіональних художніх виставках. Художників цієї школи прийняв до своїх лав Національний союз народних майстрів.

Мініатюра – це окремий вид образотворчого мистецтва, який кардинально відрізняється від станкового живопису. Його особливість – це перш за все ретельне промальовування дрібних деталей. Крім того, оскільки мініатюра це один з видів декоративно - прикладного мистецтва, то вона повинна бути в гармонії з предметом.

Мається на увазі, що мініатюра повинна прикрашати предмет, будь то шкатулка, декоративна тарілка або бісерниця. Лакова мініатюра завжди яскрава, барвиста, «дорогоцінна». Все це досягається за допомогою особливих прийомів. Для мініатюри характерне зображення тварин, людей, предметів, не такими, які вони є в житті, а стилізованими. Реальність перетворюється через індивідуальне бачення художника і народну традицію розпису. Наприклад, кінь може бути зображений синім з «в'юнкими» копитами.

Колектив Луганської школи розвиває тематику з українським колоритом, оскільки він створює український промисел лакової мініатюри. У Україні поки немає промислу аналогічного знаменитому «російським лакам»: Палех, Мстера (саме там навчалася Тетяна Ктітарєва), Холуй, Федоськіно. Майстри школи намагаються довести, що і в Україні може бути свій лаковий промисел.

В основному це мініатюри за мотивами українських народних казок, пісень, легенд, історичних подій.

Одним з талановитих майстрів цієї школи є Олександр Грошенко. Помітне місце в його творчості займає тематика рідного краю – Луганщини. Одна з його останніх робіт називається «Подвиг Тітова». На цій шкатулці зображений подвиг нашого земляка шахтаря Владислава Тітова.

Олександра Грошенка захоплює героїчна тематика. Вона дозволяє найяскравіше проілюструвати, показати сильні і прекрасні сторони людського характеру. На питання як художник готуватися до створення чергової мініатюри Олександр відповів:

- Після того, як я вибрав сюжет, починаю вивчати літературу, прагнучи знайти якомога більше зображень тих подій або героїв, яким буде присвячений твір. Звертаю увагу на дрібниці, костюми, обстановку. Коли я працював над розписом писанки «Коліївщина (Іван Гонти)» у книгах я знайшов опис зовнішності і одягу Івана Гонти, ватажка повстання Гайдамаків, вивчив декілька його портретів, але тільки коли склав своє уявлення про цього героя, приступив до роботи.

Обробка шкіри

Вичинка шкіри і виготовлення з нею побутових виробів – одне з найдавніших занять українців. Досить високого розвитку техніка і технологія обробки шкур тварин досягла ще в давньоруський період, чому сприяли розвинуте тваринництво, значна кількість звірів у лісах, а також кліматичні умови, що вимагали теплового сезонного одягу.

Вичинкою шкур для одягу займалися кушніри. Обробка овчини у ХІХ ст. складалася із декількох операцій. Здерті шкури просушували, потім відмочували у воді в ямах – копанках. Далі уламком коси зіскрібали міздрю і знову вимочували 9-12 днів у квасі, який виготовлявся з борошна, висівок і солі. Після вимочування шкури просушували, знизу намащували глиною і трохи змочували квасом, а потім розминали – ключували – за допомогою дерев'яного ключа. Під кінець шкури натирали крейдою і знову вичищали від міздрі скафою. Для цього вони розтягувались на спеціальній рамі, яка називалася п'ялом.

Волову і конячу шкіру виробляли інакше. Спочатку шкіри озолювали сумішшю вапна та попелу, потім здирали шерсть, зіскрібали міздрю, вистругували уламком коси та дубили – клали у хлібний квас, пересипаючи дубовою, рідше лозовою, корою. Шкури дубилися від одного до п'яти місяців, після чого їх просушували, збарвлювали залізним купоросом, змащували дьогтем. Із такої шкіри можна було шити чоботи.

Шкуру-сирицю (лимарщину) теж мочили у воді і квасі, здирали шерсть, клали в розчин солі, розминали на спеціальному приладі - м'ялі. Після цього її змащували жиром, пом'якшували і, розрізану на окремі паси, викручували в товкальні – навколо стовпа за допомогою кінської сили. Лимарі виготовляли із сириці складові частини кінської зброї – сідла, шлеї, вуздечки тощо.

Ткацтво

Це – найдавніше ремесло, яким займалися українські жінки. Тканини виготовляли спочатку для власного вжитку, але вже з IX-X ст. відбувалося відокремлення цього домашнього ремесла як промислу, що задовольняв потреби міського населення. Довгий час існували паралельно народне домашнє ткацтво і цехове ремісництво. З виникненням промислового виготовлення тканин домашні ткацькі ремесла поступово почали занепадати.

Ткацтво як ремесло було поширене на всіх землях України з часів Київської Русі, в тому числі і на Донеччині.

Виділилось воно і розвинулось із сільських промислів і через деякий час з появою мануфактур та фабрик знову зосередилось на селі як кустарний промисел. Про широку популярність ткацтва свідчать знахідки шиферних пряслиць, які знайдено практично в усіх районах України. Це металеві ножиці кравецького типу, металеві та кістяні гребіні, деталі горизонтального ткацького веретена, мотовила тощо. Тканини в домашніх умовах виготовляли в основному з льону, конопель, вовни. Повсякденні потреби та наявність сировини зумовили побутування ткацтва як основного виду діяльності жінок. Практично у кожній хаті у XVIII ст. був ткацький верстат. Крім простого ткацтва та тканин з вибивним узором, на Україні виготовляли узорні тканини з орнаментом, утвореним комбінуванням переплетінь ниток основи і підткання. Вибивний узор, замінений у багатьох місцевостях вишиванням, виконувався так: на кам'яну або дерев'яну штамп-печатку наносилися барвники, які потім переносились тисненням на тканину. Цей надзвичайно давній спосіб був характерним для часів Київської Русі.

Спосіб виготовлення тканини був трудомістким і довготривалим процесом. Найперше потрібно було насіяти льон чи коноплі. Як тільки льон досягав, його жали і ставили в стіжки, кожен з яких складався із п'ятнадцяти жменьок. Стіжки вистоювалися протягом чотирьох днів, їх обмочували і викладали солону “вилежуватись” на стерні протягом двох-трьох тижнів. Нарешті стебла висушували на печі, сортували і обробляли терницями. Початкове волокно обтіпували тріпачкою і розмикали на лички, потім обдирали, тобто вичісували щіткою із цвяхів. Через деякий час, коли

сировина вилежувалась, прив'язували куделі до гребенеподібного пристрою – потаса – і пряли на веретені нитки. Залежно від сорту майбутнього полотна виконувались й інші операції з сировиною, її могли ще додатково вимочувати розчином завареного борошна та картоплі, сушили, збивали прагами, навивали кросна, ткали на верстаті. Полотно вибілювали мочінням у воді, сушили на сонці та згортали в сувої. Кількість сувоїв полотна у скрині чи виробів з нього свідчили про працелюбність жінок, їхню майстерність.

Бібліографія

1. Диво рукотворне: Декоративно-обрядові рушники з колекції Музею історії міста Краматорська. – К. : Печатный двор, 2002. – 18 листівок.
2. Лозко Г.С. Українське народознавство. – Х.: «Див», 2005. – 472 с.
3. Українське народознавство: Навчальний посібник / За ред. С.П. Павлюка; Передмова М.Г. Жулинського. – К.: Знання, 2006. – С. 338 – 390.

Періодичні видання:

4. В Краматорских музеях Пасхальные выставки // Восточный проект. – 2006. - № 17 (24 апреля). – С.9.
5. В Музее истории – коллекция писанок // Восточный проект. – 2003. - № 18 (30 апреля). – С. 9.
6. Возрождение забытой красоты // Поиск. – 2005. - № 35 (31 августа). – С. 10.
7. Грицай Р. В Историческом музее открывается «Клуб любителей украинской вышивки» // Технополис. – 2003. - № 13 (27 марта). – С. 15.8. Грицай Р. 21 апреля в Историческом музее открылась выставка пасхальных яиц // Технополис. – 2003. - № 17 (24 апреля). – С.16.
9. Князева М. Гладью, крестиком, мережкой // Восточный проект. – 2003. - № 13 (27 марта). – С. 9.
10. Козловська В. Світовідчуття Марії Наумчук // Образотворче мистецтво. – 2001. - № 3. – С.37.
11. Кручинин О. Клуб любителей вышивки приглашает «Чарівниць» // Восточный проект. – 2003. - № 21 (22 мая). – С. 9.
12. Кручинин О. Музей истории выпустил открытки: [18 цветных открыток «Диво рукотворне» сохранят для потомков изображение декоративно-обрядовых рушников, имеющих в коллекции Музея] // Восточный проект. – 2003. - № 4 (23 января). – С. 9.
13. Кручинин О. Пасхальное дерево и пасхальные яйца, расшитые бисером: [Музее истории представлены более 200 пасхальных яиц] // Восточный проект. – 2004. - № 14 (8 апреля). – С. 9-А.
14. Кручинин О. «Червоний – то любов»: [О выставке «Рушники – символы и обереги украинского народа», открывшейся в Музее истории города] // Восточный проект. – 2001. - № 12 (22 марта). – С. 9.

15. Литвиненко С. Кераміка в побуті українців // Народне мистецтво. – 2000. - № 1-2. – С. 60 - 61.
16. Луговская А. В Историческом музее – выставка к Пасхе // Технополис. – 2005. - № 18 (5 мая). – С. 12.
17. Луговская А. В Историческом музее выставка «Веление души»: [На ней были представлены работы 9 мастериц клуба «Чарівниця»] // Технополис. – 2006. - № 11 (16 марта). – С.13.
18. Народні майстри: [Різьблення з солі] // Донбасс. – 1994. - № 1-6. – С. 94 – 97.
19. Ноткина А. Работы краматорских вышивальщиц известны во Франции и Америке // Краматорская правда. Блок «Зеркало». – 2004. - № 11 (11 марта). – С. 2.
20. Орлова Е. Добрых рук мастерство: [О вышивке Савинковой Л.Т.] // Краматорская правда. – 2000. – 18 января. – С.4.
21. Розсошинська Н. Гончарний спадок слобожан // Народне мистецтво. – 2003. - № 1-2. – С. 60 – 64.
22. Танадайчук С. Витинанки // Народне мистецтво. – 2000. - № 3-4. – С. 48 – 49.
23. Тараненко В. Нашей вышивкой любуются во всем мире // Поиск. – 2006. -№ 12 (22 марта). – С. 8.
24. Тараненко В. «Благодать Великодня»: [О выставке вышивки] // Поиск. – 2006. - № 17 (26 апреля). – С.11.
25. Тітінюк В. Писанки слобожан // Народне мистецтво. – 1999. - № 1-2. – С. 48 – 50.

Зміст

Вступ	3
I. У К А З ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ «Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні»	4
II. Народне мистецтво	6
Витинанки	7
Вишивка	10
Мальовки	11
Писанкарство	14
Різьблення з солі	15
III. Народні промисли	17
Гончарство	17
Ковальська справа	20
Лаковий промисел	21
Обробка шкіри	22
Ткацтво	23
Бібліографія	24